

KS. BOLESŁAW KUMOR

PROCES INFORMACYJNY BISKUPA LUDWIKA ŁĘTOWSKIEGO W 1844 R.

Biskup Ludwik Łętowski (1786-1868) zasłużył się dobrze polskiej kulturze narodowej, toteż wszedł zarówno do *Nowego Korbuta*¹ i *Polskiego Słownika Biograficznego*², jak też do *Słownika Polskich Teologów Katolickich* (SPTK)³. Osobowość jego i działalność na polu kulturalnym jest stosunkowo dobrze znana. Niezbyt wiele natomiast pisano dotąd o jego działalności kościelnej, a w pracach o nich zbyt mało wykorzystywano źródła proveniencji kościelnej. Wprawdzie przed 11 laty W. M. Bartel ogłosił nieco materiałów archiwalnych do sprawy rezygnacji biskupa Łętowskiego z wikariatu apostolskiego w Kielcach i z urzędu administratora diecezji krakowskiej w Wolnym Mieście Krakowie (1847/1848)⁴, ale publikacja ta dotyczy zaledwie jednego problemu w jego dość szerokiej działalności kościelnej.

Niżej publikowane dokumenty odnoszą się prawie w całości do działalności kościelnej biskupa Łętowskiego. Zebrał je w oryginałach i uwierzytelnionych kopiach sam ks. Łętowski i wręczył je nuncjuszowi apostolskiemu w Wiedniu Ludwikowi ks. Altieri w czasie procesu informacyjnego w październiku 1844 r. Nuncjusz natomiast dokumenty te włączył do akt procesu informacyjnego i przesłał je do Rzymu, gdzie dotąd są przechowywane w Archiwum Kongregacji Konsystorialnej w Archivum Secretum Vaticanum.

Diecezja krakowska, która od 1818 r. rozciągała się na Wolne Miasto Kraków i województwo krakowskie w Królestwie Polskim, po deportacji biskupa Karola Skórkowskiego na Śląsk austriacki do Opawy w ramach represji po powstaniu listopadowym (1835 r.), oraz po śmierci obydwóch biskupów pomocniczych — Tomasza Nowińskiego († 4 I 1830) i Franciszka Zglenickiego († 27 I 1841)⁵, pozostawała faktycznie bez biskupa, a do funkcji pontyfikalnych w tej obszernej diecezji trzeba było zapraszać obcych biskupów. W 1842 r. diecezja ta w Królestwie Polskim i Wolnym Mieście Krakowie liczyła 273 parafie, 437 księży i przeszło 560 000 wiernych, ustępując

¹ T. 8: *Romantyzm*. Oprac. zesp. pod kierow. I. Śliwińskiej i S. Stupkiewicza. Warszawa 1969 s. 300-302.

² H. Barycz. *Łętowski Ludwik*. PSB XVIII 261-264.

³ B. Kumor. *Łętowski Ludwik*. SPTK II 568-570.

⁴ *Materiały źródłowe do sprawy biskupa Ludwika Łętowskiego z lat 1847-1848*. „Nasza Przeszłość” 36:1971 s. 231-259.

⁵ *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi*. Vol. 7: 1800-1846. Edd. R. Ritzler, P. Sefrin. Patavii 1968 s. 123 (bp Nowiński), 205 n. (bp Zglenicki).

pod tym względem tylko diecezji wrocławskiej i archidiecezji warszawskiej, na 8 diecezji w Królestwie Polskim⁶.

Toteż zainteresowane diecezją tą Rosja, a także Austria, która już w 1836 r. otrzymała zgodę cara na inkorporację Wolnego Miasta do Austrii, uzgodniły, że osierocona diecezja otrzyma biskupa pomocniczego w osobie ks. Ludwika Łętowskiego, prałata, kustosa kapituły krakowskiej. Ponieważ „monarchowie nie mianują wprost od siebie sufraganów, ale mianowany [...] ma być persona grata”, a kandydatów wystawiał biskup diecezjalny, zaś biskup Skórkowski nie chciał tego uczynić, dlatego papież Grzegorz XVI bullą z dnia 20 I 1844 r. zamianował na to stanowisko ks. Ludwika Łętowskiego z tytułem biskupa *in partibus Joppe*⁷. By dogodzić pretensjom obydwóch dworów cesarskich proces informacyjny ks. Łętowskiego miał się odbyć w Wiedniu, a konsekracja biskupia w Petersburgu⁸.

Nuncjuszem apostolskim przy dworze cesarskim w Wiedniu był wówczas ks. Ludwik Altieri. Ten rodowity Rzymianin po ukończeniu studiów teologicznych w Collegium Romanum i święceniach kapłańskich (1 I 1805), od 1833 r. pracował w kurii papieskiej w Rzymie. W dniu 11 VII 1836 r. papież Grzegorz XVI zamianował go tytularnym arcybiskupem Efezu, a 19 lipca tegoż roku — nuncjuszem apostolskim w Wiedniu. Na stanowisku tym przysłużył się wielce około dalszego osłabienia systemu józefińskiego i mocniejszego związania Kościoła katolickiego w Cesarstwie Austriackim ze Stolicą Apostolską. W następstwie tego Grzegorz XVI kreował go kardynałem *in petto* (14 XII 1840), a publikacja nastąpiła w dniu 24 XI 1845 r.⁹

W czasie trwania procesu informacyjnego nuncjusz Altieri przesłuchał tylko dwóch świadków. Pierwszym był dziekan ówczesnej kapituły krakowskiej, ks. Antoni Bystrzonowski¹⁰, drugim zaś ks. Franciszek Piątkowski, doktor teologii i rektor domu księży emerytów w Krakowie¹¹. Ich zeznania nie wnoszą nowych informacji i szczegółów do życia ks. Łętowskiego, podkreślają jedynie jego uczoność, gorliwość duszpasterską, zdolności kaznodziejskie itp. Więcej nowych informacji przynoszą załączone do procesu dokumenty w formie wierzytelnych kopii i oryginałów. Metryka chrztu informuje, że Ludwik Łętowski urodził się w Tarnawatce, a sakrament chrztu świętego otrzymał w Krasnobrodzie koło Zamościa w dominikańskim kościele parafialnym, w ówczesnej diecezji przemyskiej, dzisiejszej lubelskiej. Jest to niezwykle cenna informacja, która pozwala nam ostatecznie ustalić, że miejscem urodzenia ks. Łętowskiego nie była Bobowa (*Nowy Korbut*) ani Tarnawadka koło Rzeszowa (H. Barycz), ale Tarnawatka koło Zamościa, która należała do parafii Krasnobród do 1921 r., kiedy to utworzono tu samodzielną parafię. Cała zaś Zamojszczyzna, wraz z Krasnobrodem, od 1782 r. należała rzeczywiście do diecezji przemyskiej¹².

Metryka chrztu podaje, że przyszły biskup Łętowski otrzymał na chrzcie świętym imiona Nikodem, Ludwik, Cyprian. Jest to zastanawiające, ponieważ biskup Łętowski używał z reguły imienia Ludwik, a proces informacyjny daje mu imiona Ludwik Stanisław. Imiona te zresztą w publikowanych dokumentach są różnorodne. Tak biskup kielecki Wojciech Górski daje mu imiona Ludwik, Franciszek, podobnie nazywał go w dwóch dokumentach ks. Maciej Majerczak, rektor seminarium duchowne-

⁶ B. Kumor. *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej 1772-1918*. Kraków 1980 s. 209 nn.

⁷ L. Łętowski. *Wspomnienia pamiętnikarskie*. Wyd. H. Barycz. Wrocław 1952 s. 194 n.

⁸ Tamże s. 195-199.

⁹ *Hierarchia catholica* vol. 7 s. 34, 188.

¹⁰ A. Bystrzonowski. *Bystrzonowski Antoni Onufry*. PSB III 173-174.

¹¹ B. Kumor. *Piátkowski Franciszek*. SPTK III.

¹² Kumor. *Ustrój* s. 161; *Catalogus ecclesiarum [...] Dioecesis Lublinensis p.a.D.* 1897 s. 64.

go w Kielcach, i biskup Tomasz Nowiński, który mu udzielał święceń wyższych z kapłańskimi włącznie. Wprawdzie w pozostałych dokumentach nosi najczęściej jedno imię — Ludwik, ale było to drugie imię ze chrztu. Pierwszym imieniem nie nazwał go nikt. Ciekawa jest też informacja metryki subdiakonatu, w której biskup T. Nowiński stwierdza, że „święci go na utrzymanie” księży bartoszków. Czyżby Łętowski wstąpił wówczas do nich? Przy święceniach kapłańskich tytułu tego nie powtórzono.

Publikowane niżej dokumenty w formie regestów przyczynią się zapewne do uściślenia niektórych dat i informacji o życiu biskupa Ludwika Łętowskiego.

*

Krasnobród 29 X 1786

1. O. Karol Szopp OP i przeor konwentu dominikanów w Krasnobrodzie stwierdza, że w dniu 29 X 1786 r. o. Dominik Milewski OP wikariusz parafii krasnobrodzkiej ochrzcił Nikodema Ludwika Cypriana, syna Franciszka Łętowskiego podkomorzego krakowskiego i Teresy Balickiej. Rodzicami chrzestnymi byli: Ignacy Balicki wicewojew. lubelski i Marianna Wolska — dziatkowie dziecka, oraz Kajetan Balicki podkomorzy J.K.M. i Zuzanna Balicka.

(Proc. consist. vol. 248 k. 265).

Kielce 16 XI 1817

2. Wojciech de Boża Wola Górski biskup kielecki oświadcza, że w dniu 16 XI 1817 udzielił w kaplicy domowej biskupów kieleckich pierwszej tonsury Ludwikowi Franciszkowi Łętowskiemu za dyspenzą Stolicy Apostolskiej ze względu na brak zdrowia u kandydata.

(Proc. consist. vol. 248 k. 265').

Miechów 25 I 1818

3. Tomasz Nowiński biskup tyt. bibliński i prepozyt infułat miechowski stwierdza, że w dniu 25 I 1818 r. w kościele Bożego Grobu w Miechowie udzielił święceń subdiakonatu Ludwikowi Franciszkowi Łętowskiemu w oparciu o specjalną delegację biskupa kieleckiego Wojciecha Górskiego „ad titulum mensae Clericorum saecularium in communi viventium”.

(Proc. consist. vol. 248 k. 267).

Miechów 26 I 1818

4. Tomasz Nowiński biskup tyt. bibliński i prepozyt infułat miechowski stwierdza, że w dniu 26 I 1818 r. w kościele Bożego Grobu w Miechowie wyświęcił na diakona Ludwika Franciszka Łętowskiego na mocy specjalnej delegacji biskupa kieleckiego Wojciecha Górskiego.

(Proc. consist. vol. 248 k. 268).

Miechów 27 I 1818

5. Tomasz Nowiński biskup tyt. bibliński i prepozyt infułat miechowski stwierdza, że w dniu 27 I 1818 r. w kościele Bożego Grobu w Miechowie wyświęcił na kapłana Ludwika Franciszka Łętowskiego na mocy specjalnej delegacji biskupa kieleckiego Wojciecha Górskiego.

(Proc. consist. vol. 248 k. 269).

Kielce 5 VI 1818

6. Aleksander Dobrzański prepozyt kapituły i administrator diecezji kieleckiej *sede vacante* na prośbę hr. Małachowskiego, patrona parafii Końskie, mianuje ks. Ludwika Łętowskiego administratorem parafii Końskie.

(Proc. consist. vol. 248 k. 275).

Kielce 20 X 1818

7. Aleksander Dobrzański prepozyt kapituły i administrator diecezji kieleckiej „*sede vacante*” powiadamia dziekana w Pacanowie, że po śmierci ks. Markiewicza prepozyta w Stopnicy, zamianował proboszczem i prepozytem tejże parafii ks. Ludwika Łętowskiego, dotychczasowego administratora parafii Końskie. Biskup poleca dziekanowi przyjąć od ks. Łętowskiego Trydenckie wyznanie wiary i instalować go na beneficjum w Stopnicy.

(Proc. consist. vol. 248 k. 274-274').

Kraków 17 II 1820

8. Jan Paweł Woronicz biskup krakowski mianuje ks. Ludwika Łętowskiego asesorem konsystorza krakowskiego i komisarzem klasztoru PP. Klarysek u św. Andrzeja w Krakowie z prawem wizytacji konwentu i jego posiadłości ziemskich.

Proc. consist. vol. 248 k. 276-277).

Kraków 4 X 1829

9. Uniwersytet Jagielloński nadaje doktorat teologii ks. Ludwikowi Łętowskiemu, kanonikowi krakowskiemu, prepozytowi stopnickiemu i senatorowi Wolnego Miasta Krakowa. Promocja doktorska odbyła się w dniu 22 VII 1829.

(Proc. consist. vol. 248 k. 270).

Kielce 31 VII 1844

10. Maciej Majerczak, kanonik kielecki i rektor seminarium duchownego w Kielcach zaświadcza, że Ludwik Łętowski był alumnem tutejszego seminarium duchownego w latach 1817-1818, oraz że zdał egzaminy z wynikiem celującym z następujących przedmiotów teologicznych: archeologii i hermeneutyki biblijnej, dogmatyki, teologii moralnej i pasterskiej, prawa kanonicznego i historii Kościoła.

(Proc. consist. vol. 248 k. 271).

Kielce 31 VII 1844

11. Maciej Majerczak kanonik kielecki i rektor seminarium duchownego w Kielcach zaświadcza, że ks. Ludwik Stanisław Łętowski był w latach 1821-1822 profesorem teologii pastoralnej i historii Kościoła w seminarium duchownym w Kielcach, oraz że często głosił „wspaniałe” kazania w tutejszej kolegiacie.

(Proc. consist. vol. 248 k. 272-273).

Kielce 27 VIII 1844

12. Józef Wysocki dziekan kapituły i oficjał konsystorza kieleckiego stwierdza, że ks. Ludwik Łętowski administrator diecezji krakowskiej w Wolnym Mieście Krakowie i wikariusz apostolski w Kielcach dla części diecezji krakowskiej w Królestwie Polskim pobiera dochody z prebendy prałatury kustodii w wysokości 600 skudów

rocznie, oraz pensję rządową jako przyszły biskup również w wysokości 600 skudów rocznie — łącznie 1200 skudów rocznie.

(Proc. consist. vol. 248 k. 278).

Kraków 21 IX 1844

13. Antoni Bystrzonowski dziekan kapituły krakowskiej zaświadcza, że ks. Ludwik Łętowski piastował, lub piastuje następujące urzędy:

1822 poseł na sejm w Warszawie z powiatu stopnickiego.

1824 marszałek sejmiku stopnickiego.

1827-1837 senator Wolnego Miasta Krakowa.

1829 delegat Senatu Wolnego Miasta Krakowa na sejm koronacyjny w Warszawie na koronację cara Mikołaja I na króla Polski. Otrzymał wówczas order św. Stanisława.

1831 prezes i protektor Towarzystwa Dobroczynności.

1841 po śmierci biskupa Zglenickiego wybrany administratorem diecezji krakowskiej w Wolnym Mieście i mianowany wikariuszem apostolskim przez pap. Grzegorza XVI w Kielcach dla części diecezji krakowskiej w Królestwie Polskim.

(Proc. consist. vol. 248 k. 274-281).

Wiedeń 26 X 1844

14. Ludwik ks. Altieri arcybiskup efeski i nuncjusz apostolski w Wiedniu na mocy zlecenia Kongregacji Konsystorialnej z dnia 12 VII 1844 r. przeprowadził proces informacyjny ks. Ludwika Stanisława Łętowskiego i stwierdził, „że jest godny, by był mianowany biskupem na jakiś tytuł in partibus”.

(Proc. consist. vol. 248 k. 282-283).

DER INFORMATIONSPROZESS DES BISCHOFES LUDWIK ŁĘTOWSKI IM JAHRE 1844

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Artikel erörtert den Informationsprozeß des Bischofs Ludwik Łętowski zum Weihbischof in Krakau, der am 26.10.1844 in Wien vom Apostolischen Legat Erzbischof Ludwig Altieri durchgeführt worden ist. Dem Prozeß wurden 14 Dokumente beigegeben; es sind: Taufurkunde, Ordinationenurkunden, Doktordiplom, Ernannungen zu verschiedenen Kirchenposten, Bescheinigungen über das Ausüben von verschiedenen Ämtern von Pater Łętowskis. Diese Dokumente lassen Geburtsdatum und -ort von Pater Łętowski sowie eine Reihe von anderen wichtigen Daten aus seinem Leben und seiner kirchlichen Tätigkeit genau fixieren.